

διδάκει ἡμᾶς καὶ ὁ ἐνδοξὸς καὶ καλλιτέχνης λαὸς καὶ ἐλευθέρα ὡς τὸ πάλαι, μέγιστα ὑπισχυμένη τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ὁ δὲ συνδρομῶν καὶ συνεισροφῶν ἀναγαίρων ἐν ταῖς πόλεσι αὐτῶν τοὺς ὠραιοτέρους ἀνδριάντας καὶ τὰ περιηρότερα μνημαῖα. Τοῦτων εἰς μίμησιν ἃς παρακινήθωμεν καὶ ἡμεῖς, οἱ ἀσπαζόμενοι τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν, μεταχειριζόμενοι τὸ αὐτὸ τῆς συνεισροφῆς μέτρον πρὸς διάδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς παρ' ἡμῖν προπατορικῆς καλλιτεχνίας.

Ὁ ποιητὴν οὗτος, τὸ νέον καὶ πρῶτον τοῦτο ἀριστοῦργημα τῆς ἐλληνικῆς εὐφυΐας, διὰ χιλίων μόνον ταλλύρων δύναται νὰ κοσμήσῃ τόπον τινὰ τοῦ παρ' ἡμῖν δημοσίου περιπάτου. Καὶ πῶς νὰ μὴ προθυμηθῇ πᾶς Ἕλλην νὰ καταβάλῃ μικρὸν τινα ἔρανον εἰς ἀνέγερσιν τοῦ δειγματος τοῦτου τῆς νέας ἐλληνικῆς εὐφυΐας, ὅταν καὶ δι' αὐτοῦ ἐν μέρει δύναται κάλλιστα ν' ἀποκρουσθῇ πᾶσα ἄδικος κατ' αὐτῆς κατηγορία; ἡ Λυπηρὸν, λέγει ὁ Κύριος Π. Β. Δαυβλὺς, (ὅστις ἄλλως εἶναι μέγας θαυμαστὴς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης) λυπηρὸν, λέγει, νὰ νομίζωμεν ὅτι ἡ ἐλληνικὴ τέχνη δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀλλαχοῦ, εἰ μὴ ἐν Ἑλλάδι ἡ γνώμη αὕτη ἔχει καθ' ἑαυτῆς τὸ ἄγονον πνεῦμα τῶν νῦν Ἑλλήνων, καίπερ ζώντων ἐπὶ τῆς αὐτῆς γῆς καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἥλιον (*).

Εἰς τὴν ἄδικον ταύτην κατηγορίαν ἃς ἀπαντήσωσι κατ' ἀλλήλους ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ βραβευθέντα δύο ἀγάλματα, ὑπὲρ ὧν ἔχομεν εὐνουστάτην τὴν ὑπ' αὐτῶν τῶν ξένων ἀγωνοδικῶν ἐκτραθεῖσαν γνώμην. Τοιοῦτον ἀγαλμα, εἰπέ τις ἐξ αὐτῶν, ὑποῖον τὸ ὑπὸ τῶν φυταλῶν τεχνουργηθὲν κατὰ τὸν παρόντα διαγωνισμὸν, ἔθελε συνηγορήσει, ἂν καὶ ἄλλον, ὑπὲρ τῆς πασιφανοῦς προόδου τῆς Ἑλλάδος ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν Παρισίων κάλλιον, παρὰ πάντα τοὺς εὐγλωττοὺς δημοσιογράφους. Ὅθεν, ἐὰν ἕκαστος ἡμῶν ἀποφασίσῃ νὰ καταβάλῃ μικρὸν συνδρομὴν, ἵνα τὸ εἰρημένον ἀγαλμα κατασκευασθῇ ἐκ μαρμάρου, καὶ ἰδρυθῇ πρὸς τὸν δημοσίον περιπάτου, μέγας θέλει συνετελεῖται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς, ἥτις τελειοποιεῖται μᾶλλον ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ταῖς δημοσίαις στοαῖς, ἢ ἐν τοῖς κρυμμένοις θαλάμοις τῶν ιδιωτῶν.

Ἡ δὲ ἀνέγερσις τοιοῦτου ἀγάλματος τοῦ πρώτου ἐπὶ διαγωνισμῷ βραβευθέντος ἔργου νέας ἐλληνικῆς τέχνης, θέλει ἀποδείξει εἰς τὸν φιλέλληνα κόσμον ὅτι ἡ ἐλληνικὴ καλλιτεχνικὴ εὐφυΐα, εἰ καὶ ἐνεκρῶθη πρὸς καιρὸν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας καὶ τῆς φαρμακείας, ἀνίσταται ὡς ἀγνὴ πάλιν

ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν ἡγεμόνος, βασιλικῶς προστατεύοντος περιφρουροῦντος καὶ προάγοντος τὴν ἡμετέραν παλιγγενεσίαν. Νῦν δὲ προσέλθετε ὑμεῖς οἱ ἀθλοφόροι νεανῖαι ἵνα, λάβητε μετὰ σεβασμοῦ τὸ ἀποδεδὲν τῇ καλλιτεχνίᾳ Κοντοσταύλειον βραβεῖον ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ τρισιβάστου ἡμῶν Ἀνακτος, ἀνακράζοντες μετ' εὐγνωμοσύνης: ζήτω ὁ Βασιλεὺς, ζήτω ἡ Βασίλισσα, πρὸς δόξαν καὶ εὐμερίαν τῆς φίλης ἡμῶν πατρίδος!

ΣΠΟΥΔΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΑΙ.

Ἐπιστολὴ τρίτη (*).

—•••••

Ἐρέτρια.

Ἐν Ἀθήναις, 30 Ἰουλίου 1846.

Συνεδίτην καὶ ὁδηγὸν τῆς εἰς Ἐρέτριαν ἐπισκέψεως εἶχον τὸν ἀδελφόν τοῦ Κ. Κοτζιά. Περὶ τὴν β' ὥραν μ. μ. τῆς 22 τοῦ φθίνοντος, κατηφρονήσαντες τὸν ἡλιακὸν κύσωνα, διότι ἀρμοδιότεραν δὲν εὐρίσκουμεν ὥραν, ἐλάβομεν ὁρούμενοι ἐρ' ἡμιόνοι τὴν ἐκ Χαλκίδος εἰς Ἐρέτριαν ὁδόν. Ἡ λεωφόρος εἶναι ἀμαξήλατος, δηλαδὴ εὐθεῖα, ἱκανῶς ὁμαλὴ, καὶ δυναμένη, τοῦ καιροῦ προϊόντος, καὶ τοῦ συνουισμού τῶν Φαριανῶν εὐδοκούμενου, ν' ἀποδῇ ἀμαξήτης καὶ τερπνὸς περίπατος, διότι πλησίον αὐτοῦ ἵκνῃσι τὰ κύματα τοῦ Εὐβοϊκοῦ πορθμοῦ. Ὁδεύοντες οὕτω πρὸς τὸν δυτικὸν αἰγιαλὸν, ἐδροσιζόμεθα ἀπὸ τὰς αὖρας αὐτοῦ, καὶ μὴ θεωροῦντες καθ' ὁδὸν εἰμὴ τοὺς θερυστάς τῶν πέριξ σιτοφόρων πεδίων, ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου αὐτῶν ἐσθιοντάς τὸν ἄρτον, κατὰ τὸν μελαγχολικὸν ὄρον τῆς Γραφῆς, διέβημεν ἐκ τοῦ πλησίον τὰς κόμης Ἀμπελάκια, Βασιλικὰ καὶ Μελακούδα, χωρὶς νὰ λάβωμεν ἀφορμὴν νὰ πεζεύσωμεν εἰς αὐδαμίαν τούτων. Εἶναι ἀληθές, ὅτι αἱ κόμαι αὗται, συγκείμεναι τὸ πλεῖστον ἐξ ὀλίγων πενιχρῶν οἰκημάτων μᾶς ἐφαίνοντο ἄμειροι πάσης σχεδὸν ἀγροτικῆς καλλονῆς, καὶ πλήρεις μοναξίας, καταπληκτούσης τὸν διαβάτην καὶ τὴν ἀχαριν θέαν αὐτῶν ἐπαυξάνει ἡ παντελής τῶν δένδρων σπανιότης καὶ ἡ ἐλλειψὶς τερπνῶν περιγύρων. Ἡ πλευρὰ αὕτη τῆς νήσου, ὡς μ' ἐπληροφόρει ὁ συνοδοιπόρος, καὶ καθ' ὅσον ἐδύσπον, εἶναι πάντη γυμνὴ τῶν τῆς ἐξοχῆς τερπνοτήτων, αἵτινες πε-

(*) Paul. Boiteau d'Amilly.

Ce n'est pas à dire qu'il se range et veuille que nous nous rangions avec lui du côté de ceux qui aveuglés par leur enthousiasme, prétendent que l'art grec ne pouvait naître qu'en Grèce, au milieu de ces mers et de ces paysages. Cette opinion tient du fatalisme; et d'ailleurs elle a l'histoire contre elle, elle a contre elle la stérilité du génie des Grecs d'aujourd'hui, qui vivent cependant sous le même soleil (Moniteur Univ. 10 Janvier 1845, N° 19.

(*) Ἰδὲ φυλλάδ. 156, 16 Σεπτεμβρίου 1836.

ρικοσμοῖσι τὰ βραχύτερα αὐτῆς μέρη. Ὁ δὲ φίλος Κοτζίκις, ὅστις συνωδεύετο ὑπὸ θηρευτικοῦ πυροβόλου, καὶ ὅστις ἐκ διαλειμμάτων ἐπέευσεν καὶ ἐκίνωνεν αὐτὸ κατὰ τῶν περιπετωμένων περδίκων εἰς τοὺς περὶ τὴν ὁδὸν θάμνους ἐξ ὧν ἐφάνευσέ τινας, μὲ ἀνέφερε προδικῶς, ὅτι μὴ ἔχοντες νὰ ἰδῶμεν πολλὰ ἀξιοπερίεργα πράγματα ἐν Ἑρετρίᾳ, θέλωμεν προτιμῆσαι ἴσως νὰ ἐπιστρέψωμεν τὸ ἐσπέρας εἰς Χαλκίδαν. Ἡ πρότασις αὐτῇ δὲν μ' ἐράνη τοσοῦτον εὐχρησ, διότι εἶχον ἤδη συλλάβει τὴν εὐχάριστον ιδέαν τοῦ νὰ καταλύσω μέχρι τῆς ἐπιούσης πρωῒας εἰς τὴν Ἑρετρίαν, καὶ νὰ ἐπισκευθῶ ἐν ἀνέτει τὰ λείψανα τῆς ἐραμιλλίου τῆς Χαλκίδος, τῆς ὁποίας αἱ ἀρχαῖαι ἀναμνήσεις ἀνεξίσητον οὐνοῦ εἰς τὴν φαντασίαν μου. Ὅθεν οὐδὲν ἀντιπρατηρήσας εἰς τὸν θηρευτὴν τῶν περδίκων, ἐξελθούσθων τὴν ὁδὸν ἔχων τὴν ἐλπίδα νὰ διαμείνω μόνος τὸ ἐσπέρας, καὶ μόνος νὰ ἐπιστρέψω τὴν ἐπιούσαν, συνοδευόμενος ἀπὸ τὴν αὖραν τῆς πρωῒας καὶ τὰ ἄσματα τῶν κορυδαλῶν, ἀλωβήτων ὑπὸ τῆς πυρκόνεως τοῦ συντρόφου, τὴν τέχνην τοῦ ὁποίου οὐδέποτε ἐξήλευσα. Περὶ ἡλίου δυσμᾶς ἐπάτησα εἰς τὸ ἔδαφος ἐνθα ὑπῆρχεν ἡ Ἑρετρία.

Ἐνταῦθα, φίλε, μὴ περιμείνης ν' ἀναγνώσῃς μῆτε ἱστορικὴν ἐκθεσιν τῆς πόλεως, μῆτε ἀρχαιολογικὴν ἀφῆρησιν τῶν λειψάνων τῆς. Ἐπεσκέσθων συντόμως τὴν τοποθεσίαν τῆς ἀρχαίας πόλεως ὡς ἀπλοῦς σπουδαστῆς, καὶ ἡ θέα τῆς διήγειρεν εἰς τὴν μνήμην μου τὸ παρελθόν, τὰς ἐν τῷ Μηδικῷ πολέμῳ τραγικὰς συμφορὰς, τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν κατοίκων, καὶ ἐν γένει τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς βίον. Πάντα ταῦτα ἀνεμνησκόμεν ὅπως ἡκουσόμεθα εἰς τὰς παραδόσεις τῶν Σχολείων καὶ εἰς τὰς ἀκροάσεις τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπως ἀναγινώσκονται εἰς τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Πλούταρχον, καὶ ὅπως παρὰ πᾶσι τῆς φίλοις τῆς προγονικῆς ἱστορίας εἰσὶ γινώμενα.

Πεζεύσας λοιπὸν μετὰ τοῦ συντρόφου εἰσῆλθον κατὰ πρῶτον εἰς τὸ φιλόξενον οἶκον τοῦ αὐτόθι ὑγιονομοφύλακος, ἀγχαῖ τινος Κυδωνιάτου, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς συστάσεως τοῦ Κ. Κ. μοί προσέφερε πρόθυμον περιποίησιν. Δὲν φρονῶ δὲ πρέπον νὰ παραλείψω ἐν σιωπῇ τὴν ἀγχιθότητα τοῦ ἀνθρώπου, διότι ὡς ἐκ τοῦ κατωτέρω τρόπου αὐτοῦ ἐλάβον νέον δεῖγμα τῆς δικαίως ἐπαινουμένης Ἑλληνικῆς φιλοξενίας. Μετὰ ἡμισέας περίπου ὥρας ἀνάπαυλιν ἀπὸ τοῦ καθύπνου τῆς ἡμέρας καὶ τῆς τετραώρου δυσπώρου τῶν ὁρειῶν διελάσεως, ὁ φίλος Κ. μαθὼν τὴν ἐπιθυμίαν μου τοῦ νὰ διαμείνω αὐτόθι, εἶπεν ὅτι ὑπερχρεῖτο δι' ἰδίους λόγους νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐπαναλαβὼν τὴν ὑπὲρ ἐμοῦ σύστασιν εἰς τὸν ὑγιονομοφύλακον Ἐλευθέριον ἀπέλθον. Ἐμείνα δὲ μόνος ἄνευ σχεδὸν δυσκρεσσίας, καὶ ἐμελλὸν ἤδη ἀνέτως καὶ ἐν μείζονι ἐλευθερίᾳ νὰ βελτίσω ὅπουδῆποτε τῆς νεκρᾶς πόλεως μὲ ὦθαι ἡ περιέργεια. Μὴ σὲ φανῇ ἄργον τὸ ἐπιθέτον νεκρᾶς, ἐνῷ οὐκ ἔστι περὶ θέσεως,

εἰς ἣν ἀνεγείρεται ἡδη νέα πόλις. Κατὰ δυστυχίαν, φίλε, νεκρὰ μ' ἐράνη καὶ ἡ ἀνεγειρομένη ἐν Ἑρετρίᾳ συνοικία. Ἐνῷ δὲ ὡς ἐκ τῶν περιχθόμενων λόγων καὶ τῶν ἐν ἐφημερίσιν εἰδήσεων ἐφανταζόμεν ἐνλόγως ν' ἀπαντήσω αὐτῷ κίνησιν τινα προκαταρκτικὴν, ὑποσχομένην εὐδοσίαν καὶ προχωρῆν τοῦ συνοικισμοῦ ἐκείνων, εἴτινες ἐθαίσαν καὶ περιουσίαν καὶ πατρίδα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὑπὲρ ὧν ἐξηρίσθη ἡ ἀνάγκη τῆς Ἑρετρίας, εὐρεθεὶς τὴν ἐσπέραν ἐκείνην μόνος ἐν μέσῳ μοναξίας ἀκατοικήτου κατελήρην ἀπὸ ἐκπλήξιν καὶ θλίψιν. Περιελθὼν τὴν συνοικίαν, ἰδὼν τὴν βυροσιμίαν τῶν ὁδῶν ἐπὶ ἑδάφους εἰσέτι ἀκτίστου, καὶ τὸ σύνολον σχεδίου τῆς μελλούσης πόλεως, δὲν ἀπῆντησα εἰμὴ ὀλίγας οἰκίας εὐμεγέθεις, τὰς μὲν ἡμιτελεῖς, τῶν δὲ τὴν οἰκοδόμησιν ὅλως ἐγκυαταλειμένην, ὡς νὰ μετενόησαν ἐξείρητες οἱ κτίτρες διὰ τὴν δαπάνην. Πολλὰ τοῦ μάλιστα ἡ ξυλεία εἶναι συντετριμμένη καὶ κατὰ κειροῦς κλέπτεται ὑπὸ τῶν περιούκων ἀλδωνδῶν χωρικῶν. Ἡ νέα λοιπὸν συνοικία, καθ' ἣν τὴν ἐπετεθήνη ἡμέραν, ἐμέτρα ὡς μόνους κατοίκους τὸν ὑγιονομοφύλακα καὶ τὴν μικρὰν οἰογάνειάν του. Τὸ μόνον δὲ κτίριον, ὅπερ μ' ἐράνη σχεδὸν ἐντελές, εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀγ. Νικολάου, προστάτου τῶν Ψαριανῶν, ἀλλὰ τὸ σχεδίου τοῦ οἰκοδομήματος δὲν δύναται τις νὰ μὴ θεωρήσῃ ὡς βάνυσον, ὅταν ἀναληφθῇ μόνου, ὅτι ἡ ἐκκλησία αὕτη, ἄνευ νάρθηκος, ἄνευ εὐπροποῦς τινος εἰσόδου, φέρει κατὰ μέτωπον αἵτωμα, καὶ ὅτι τὸ αἵτωμα τοῦτο εἶναι πολὺπλευρον.

Ἀρκοῦντως παρατηρήσας τὰ χθεσινὰ ταῦτα ἐρείπις, ἐστρέψα τὸ βῆμα πρὸς τὰ ἀρχαῖα, καὶ ἀνέβην τὸν λόφον ἐνθα ὑπῆρχεν ἡ ἀκρόπολις τῆς Ἑρετρίας. Τὰ ἐρείπις τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην ἀξιολόγον τι ἢ ἐνδοξον γεγονός, καὶ ἡ αὖρα τῆς πρωῒας ἢ τῆς ἐσπέρας, ἥτις ἡχολογεῖ ἐν μέτω τῶν συντριμμάτων καὶ ψηλαφίζει τὸν βλαπτόμενον παρ' αὐτοῖς χόρτον, εἰσδύει εἰς τὸ οὖς τοῦ μονήρους ἐπισκεπτοῦ ὡς φωνὴ τέρων, ἢ ὡς ἡχώ τοῦ παρελθόντος, λαλοῦσα περὶ τῆς ἀστάσεως καὶ παρακμῆς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ὀλίγα λείψανα σώζονται ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἑρετρικῆς ἀκροπόλεως, καὶ μέρος τοῦ ἀρχαίου περιτειχίσματος διακρίνεται τὴν πρὸς ἀνατολὰς καθόδον, ἐνῷ τὴν δυτικὴν αὐτοῦ πλευρὰν ὀρίζουσιν ἀπότομοι βράχοι. Παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἕτερον ἄξιον περιεργείας ἀπαντάται, ἀναμνησκόμεν τὴν μηδικὴν καταστροφὴν καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἀνέγερσιν τῆς ναυτικῆς καὶ ἰσχυρᾶς Ἑρετρίας. Καταβὰς δὲ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως καὶ περιελθὼν τὰ περίετρα, εἶδον τῆδε κακῶς ἔχνη ἀρχαίων κτισμάτων, μύλιν ὁρωμένων ἐν μέτω τῶν χόρτων, καὶ παρὰ τὴν παρχλίαν λείψανά θεάτρου. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀρχαῖος λιμὴν, ἀνασκευπτόμενος καὶ ἀνκακινιζόμενος, θέλει βεβηλῶς ἀποτελέσει ἀξιολόγον ὁρμητήριον εἰς τὰ πλοῖα τῶν ναυτικῶν συνοικιστῶν.

Μετὰ τὸν ἀξιόλογον δαίπνον, ὃν ἔλαβον μετὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀγαθοῦ Ἐλευθερίου, καὶ ὃν ἐρχίδρονον πέρδικας τινες τοῦ ἀπελθόντος φίλου καὶ γενναῖος οἶνος ἐγγύριος, ἐκλήθησα εἰς τὸ προαύλιον τοῦ οἴκηματός. Ἡ ἐσπέρα ἦτο φαιδρὰ, καὶ ἡ σελήνη ἐρωταγώγει τὴν μαγνολοπρεπῆ μοναξίαν τῆς Ἐρετρίδας, ἥς ἡ περιοχὴ ἀρχομένη ἀπὸ τῶν τελευταίων παραφυάδων τοῦ ὄρου· Ὀλύμπου τελευτῆς εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης. Ὁ φλοῖστος τῶν κυμάτων ἀντίζει σιωπικλῶς εἰς τοὺς ἐρήμους αἰγιαλοὺς, καὶ τὸ σύνολον ἀπετέλει σκηνὴν ἀληθῶς γοητευτικὴν. Τὸ γόητρον ὅμως τῆς ὥρας ἡσυχίας νικτὸς δὲν ἦτο ἀμιγὲς μελαγχολίας, διότι περὶ ἡπλοῦτο ἡ διπλὴ σιωπὴ τῶν διπλῶν ἐρειπίων. Πρὸς τί λοιπόν, ἡρώτων μεταξὺ λόγων, τὸν παρακινούμενον καὶ καπιζόντα Κυθωνιάτην, πρὸς τί ἡ ματαιὰ θαπάνη πρὸς ἀνέγερσιν τῶν ἀκατοικητῶν οἰκιῶν, πρὸς τί ἡ πολυθρόνος φροντίς τοῦ συναισμοῦ; Τί κάμνει ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ συναισμοῦ; Διὰ τί τὸ σχέδιον τοῦτο τῆς Κυθωνίσεως δὲν ἐφαρμόζεται καὶ δὲν τελεσφορεῖ; Διὰ τί δὲν συνέρχεται πᾶσόντος καὶ ἀριθμὸς μετοικιστῶν, ὥστε ὁ νέος δῆμος τῶν Ψαριανῶν ν' ἀποστείλῃ νομίμως εἰς τὴν Βουλὴν ἀντιπροσώπους ἀξιῶν καὶ ζήλωντας τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος; Τί φρονοῦσι τέλος περὶ τῆς νέας πατρίδος τῶν οἱ Ψαριανοί; Μήπως ἐφυγράνθη ὁ ζήλος τῶν; Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἡρώτων τὸν Ἐλευθέριον, ἀλλ' ἐξ ὧν οὗτος γενικῶς μὲ ἀπεκρίνετο, καὶ ἐξ ὧν εἶχον προηγουμένως ἐν Χαλκίδι ἀκοῖσαι, ἠδυνήθη νὰ αἰτιολογήσω κατ' ἐμαυτὸν τὴν βραδυτάτην πορείαν τῶν πραγμάτων. Καὶ εἰς ἀληθῶς οὐχὶ σμικρὰ τὰ ἐπιπροσθούμενα προσκόμματα τῆς ἀνέγερσεως τῆς νέας πόλεως. Πρῶτον πάντων, ἡ θέσις τῆς Ἐρετρίδας δὲν δύναται νὰ ᾖται ὑγιής, ἕνεκα τῆς μὴ ἀποξηράνσεως γαιωνιζόντων τελευμάτων, καὶ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ὀνδρῶν. Μετὰ τοῦτο ἡ ἀπουσία πασίμων ὑδάτων δὲν εἶναι βεβήτως μικρὸν ἐλάττωμα. Ἰσχυρότερον ἐρχονται ἄλλα αἰτία, καὶ ταῦτα εἰσὶν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ συνήθης ἀδράνεια τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων περὶ τὰ τοιαῦτα ἐθνικὰ συμφέροντα, ἡ γνωστὴ λοξοδρομία αὐτῶν περὶ τὰ δημοτικὰ ἔργα, καὶ ἡ ἀνεπαρκὴς συνδρομὴ καὶ ἐγκαρδίωσις πρὸς τὰ τὴν ἐξάλειψιν τῶν καθ' ὅδον προσκομμάτων, καὶ πρὸς ἐμμερῶν ἐφαρμογὴν τοσοῦτον λυσιτελοῦς σχεδίου, οἷον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ χλιαρὰ σύμπνοια καὶ, τολμῶ νὰ εἶπω, ἡ ἀπουσία τῆς ὁμορφῆς συνειδητικῆς αὐτῶν τῶν Ψαριανῶν. Καταστραφεῖς ὑπὸ τῶν βερβέρων τῆς ἡρωϊκῆς πατρίδος τῶν, εὖρον αὐτοὺς καὶ καταφυγὴν ἐκ τῶν εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα θυσῶν καὶ συμφορῶν εἰς διαφόρους τῶν νήσων τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος, καὶ ἐπὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς Βασιλείας ἡ ἐμπορικὴ Ἐρμούπολις κατεῖχεν ἀποκαταστημένην παλῶν ἀριθμὸν Ψαριανῶν μερίδα μεταξὺ τῶν παντοδαπῶν κατωίκων αὐτῆς. Ὑπάρχει δὲ γνωστὸν, ὅτι οἱ ἀπατρίδες οὗτοι θαλασσινοὶ ἐξελτίουν ἑκάστοτε τὰ ἴδια συμφέροντα ἐξακολουθώντας τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον,

καὶ οὕτως ἀπετέλεσαν ἐν Σύρῳ οὐχὶ εὐκαταρρόνητον συνοικίαν. Ἡ δὲ ἐκ τῆς φιλοπονίας καὶ δεξιότητος ἐπιγινόμενα αὐτοῖς ἀμοιβή, βελτιοῦσα οὐσιωδῶς τὴν περιουσίαν τῶν, καὶ κατὰ μέγα μέρος συντελοῦσα εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς ἐμπορικῆς ἡμῶν νήσου, ἐπέφερεν ἐλάφρυνσιν τινα καὶ εἰς τὴν Κυθωνίαν αὐτήν, πολιορκουμένην ἀνέκαθεν ἀπὸ παντοειδῆς ἀπαιτήσεως, ἀποζημιώσεως καταστραφέντων ἀτομικῶν συμφερόντων ἐν τῷ κοινῷ ἀγῶνι, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν ἀρχολιπαρίαν, ἐνός τῶν νοσημάτων τῆς νέας ἡμῶν κοινοῦς. Ὅθεν προκειμένου τοῦ συναισμοῦ τῆς Ἐρετρίδας, τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν εὗρεν, ὡς φαίνεται, ὁμόψηφον καὶ θερμὴν παρά τοις Ψαριανοῖς υποδοχὴν. Διότι οἱ μὲν εὐρόντες ἀποκατάστασιν καὶ ἴσχυρον διαμονὴν εἰς τὴν εὐημεροῦσαν Ἐρμούπολιν, δὲν συνεχισθίνονται ἴσως εἰσέτι τὴν ἡθικὴν ἀνάγκην τοῦ σχηματίσαι νέαν πατρίδα, οἱ δὲ θεωροῦντες ἀνεπαρκεῖς τὰς συνδρομὰς καὶ παραχωρήσεις τῆς Κυθωνίσεως, φαίνονται μετέωροι, ἀλλὰ μᾶλλον κλίνουσιν εἰς τὴν εὐδόωσιν τοῦ σχεδίου.

Ἄλλ' ὅμως ἀναλογιζόμενος, ὅτι τὰ προμνησθέντα τῆς νέας πόλεως ἐλαττώματα εἰς διορθωτὰ, ἅμα ὡς καταβλήθη ἡ προσήκουσα τῆς Κυθωνίσεως φροντίς, ὅτι ὁπωσδήποτε πάντες οἱ Ψαριανοὶ θέλουν, τοῦ καιροῦ προΐοντες, παρακινηθῇ ὑπὸ ἐθνικῆς φιλοτιμίας νὰ στήσωσιν ἐπὶ τέλους σταθεράν διαμονὴν καὶ ν' ἀποτελέσωσι δῆμον ἴδιον καὶ πόλιν ἰδίαν, κατανοοῦν ὅτι πᾶσα ἐπιχειρήσεις ὑποσχόμενη ἀγαθὰ συνεπίαις, δὲν εἶναι οὕτε δίκαιον, οὕτε φρόνιμον νὰ παραμεινῇ διὰ τ' ἀναπόφευκτα προσκόμματα, τὰ ὅποια παρακολουθεῖται πᾶσιν ἀρχῇ, πύχθητι καὶ εὐχρημα κατ' ἐμαυτὸν τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἐρετρίδας. Καὶ τὸν πόθον τοῦτον καὶ τὴν ἐκκράσιν εἰλικρινοῦς εὐχῆς ὑπὲρ τοῦ προκειμένου συναισμοῦ δὲν ἐκφράζω ἐνταῦθα, φίλε, δίκην ποιητικοῦ ἢ βυρσοῦ καὶ στήλατος. Ἐκαστος Ἕλληνας δὲν ὀφείλει νὰ εὐχεται ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τῆς πατρίδος, καὶ ἡ πρόοδος τῆς κοινωνίας ἡμῶν καὶ ἡ αὐξήσις δὲν πρέπει τὰ ἵνα ἐνδελεχῶς μέριμνα τῆς νέας πρὸ πάντων γενεῆς; — Ἐγὼ δὲ ἀπλῶς περιδευστῆς, καὶ Ἕλληνας ἐπερόχθων, ξενισθεῖς κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην εἰς τὴν μέλλουσαν πατρίδα τῶν Ψαριανῶν μεταξὺ τῶν ἀναιροπολημάτων, ἃ μ' ἐνέπνευσεν ἡ θέα τῆς σεληνικῆς νυκτός, ἐμνήσθην ἡμερῶν ἀρχαίων. Ἐνθυμήθη τὸς ἐν Αἰγίνῃ παιδικούς μου χρόνους, καὶ τὴν μετὰ τῶν Ψαριανῶν συμβίωσιν, ὅτε ὁ μικρὸς πατήρ μου εὐδίδασκε τοὺς παῖδας αὐτῶν ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος ὑπὸ τῆς ἐκείνων κοινότητος. Αἱ παιδικαὶ ἐντυπώσεις διαμείνεται ἐν ἐμοί, ὡς τερπνὰ ὄνειρα εὐτυχῶς ἐποχῆς, ἀνεξωρογόννηται καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ ἐδικαιώθησαν ὑπὸ τῆς πατρὸς.

Περαιῶν, φίλε, τὴν παλαιάν ἐπιστολήν προσθέτων τὸ εὐχάριστον ταῦτα δι' ἐμὲ ἐπαισθόν. Καθ' ἣν ὥραν περιπάτου καὶ συνδιαλεγόμεν μετὰ τοῦ ὑψηλοτάτου φίλου, εἶδον εἰς τὸ σκίῳ τῆς σε-

λήνης ἐξελθούσας ἐκ τοῦ οἰκήματός του δύο γυναῖκες, καὶ φερούσας ἐπ' ὤμων βαρὺ τι φορτίον τὸ ὁποῖον μετακόμιζον εἰς πλητιστάτην τινὰ ἐκ τῶν νεοδημάτων οἰκιῶν. Αἱ γυναῖκες αὗται ἦσαν ἡ σύζυγος καὶ ἡ νεαρά θυγάτηρ τοῦ ξενίσαντός με ἀνδρός. Ὅταν ἀργὰ, περὶ μέσας νύκτας, εἰσέλθωμεν ἵνα πλυνθῶμεν, παρετήρησα, ὅτι ἡ οἰκογένεια αὕτη ὑπέστη οὐ μικρὰν ἀνησυχίαν, ἵνα παρασκευάσῃ πρὸς ὑποδοχὴν καὶ ἀνάπαυσιν τοῦ ἀγνώστου ξένου τὸν μόνον θάλαμον τοῦ ταπεινοῦ οἰκήματος. Ἐποικηθῆναι ἡδῶς εἰς κλίνην ἀναπαυτικὴν καὶ καθαρὴν, ἀλλ' ἡ λοιπὴ οἰκογένεια ἐθυσίασεν ὑπὲρ ἐμοῦ τὴν ἰδίαν ἀνάπαυσιν διανοικτερεύσασα ὑπὸ στέγην ξένην. Τοιοῦτον δεῖγμα φιλοξενίας δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐπαίνου.

Τὴν ἐπιούσαν πρωτὴν ἀναχωρῶν ἐκ τῆς Ἐρετρίας, ἔφερον μετ' ἐμαυτοῦ τὰς τερπνὰς ἐντυπώσεις τῆς περιουσίας ταύτης. Φθάσας εἰς Χαλκίδα καὶ μὴ ἔχων πῶς κάλλιον νὰ δαπανήσω τὰς πρὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπιστροφῆς ὥρας, ἐρόμυθα ἐπὶ τοῦ χάρτου τοὺς ἐπομένους ἀτμολιτούς στίχους. Ἀνάγνωσέ τους μετ' ἐπισκευῆς καὶ χαίρε!

Ἀπὸ τὰς ἄλλας τῶν βουνῶν τῆς γροίας Βιωτίας
Τῆς λευκίζουσας τῶν θυμῶν νεφέας χρυσοῦσάντων
Ἀπεχαιρέτα τὰς φαιδρὰς ὁ Φοῖβος παραλίας,
Καὶ δρότον εἰς τὰς πρακίς ἐπέχονα τῶν τάφων.

Ὅ! τῆς Ἑλλάδος ἀγαπῶ τὰς θαρινὰς ἐσπέραι!
Ἔχουν γλυκὺ τι καὶ φαίδρον οἱ οὐρανοί, τὰ ἔρη
Μισοχολοῦσσαι χύνονται πνοαὶ εἰς τοὺς ἀέρας,
Καὶ φάλλ' ἡδονικώτερον τοῦ χωρικοῦ ἡ κόρη.

Ναί, ἀγαπῶ τὸ λυκαυγὲς τῆς θύρας νὰ βλίπω
Πλήρη φωτὸς μαγνυτικοῦ εἰκόνα παριστάνων,
Κ' ἀκούων ἤχους μυστικῶν τὰ βήματα νὰ τρέπω
Εἰς ἔδαφος περιδενδρὸν ἢ βότταν βλαστάνων.

Προτέρηται μὲ τὰς σκιὰς σκιῶν προσμελῶσα
Θυσιοθείας ἑμπλεῶς κ' ἐρώτων ἡ Μελέτη.
Τὰ δάση καὶ τὰ σελιὰ παράλλ' ἀγαπῶσα
Σκέψας γυνίμους εἰς τὸν νῆον καὶ νῆον πῦρ προσθέτω.

Τοιαύτην ὦραν εὐτυχῇ ἀνίβων ἐγὼ μόνος
Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ἅψ' ἤς ποτὲ ἔπλεετο
Ἡ παλαιὰ Ἐρέτρια. Λοφίσκοι καὶ λιμάνισ
Ταῦμα χλωρὸν τὸ ὄνομα διακτεροῦσι τοῦτο.

Αἰεὶ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς πόλεως ἐκείνης
Ἐσάρωσα πᾶν λείψανον ἐκλείας τῆς ὁ χρόνος.
Καὶ μόνον σκέπη νεκρικὴν ὡς ἐπ' ἐσχάτης κλίνης
Τὸν σχολῶν καταπέδασε, τὴν δάφνην τοῦ δρυμῶνος.

Γυρίζων μελαγχολικὸν ἐπὶ τὰ πέριξ βλέμμα
Μόλις διακρίνῃ τινα ἐρείπια ἀρχαία,
Κοιτίδα νεκρῶς πόλεως ἐμφαίνοντα ἔρημα,
Τὸ παρελθὸν αὐτῆς ἤχῳ μ' ἐλάλει σιγαλῆα.

Ἀφοῦ ἀπὸ τῶν πόλεων ἐσβίβην τὸ βιβλίον
Καὶ ἡ Ἐρέτρια πυρὸς βαρβάρου οἰκτρὸν θῦμα,
Καὶ τοὺς υἱούς τῆς ἡρπασῆς ὁ σιδηροῦς θραχίαν,
Καὶ τοὺς μὲν εἶδε ξένη γῆ, τοὺς δὲ εὐαχτίον μνημα,

Πρὸς διήλθον ἔκτοτε θνητῶν ἐταῖρον γένος,
Ἵσως χωρὶς ν' ἀκούσῃσι τίς πόλις αὐτοῦ θύβει! (*)
Ὅμοίως καὶ ἡ Βαβυλὼν ἐκείνη νεκρὰ μένει
Καὶ τῶν τειχῶν τῆς ἀναυδοῦ πετοῦνται ἔτ' οἱ πλίνθοι!

Πίσσι ἐπὶ τῶν λόφων τῆς ἐκλήθησαν χιμαῶναι,
Πρὸς ἐπὶ τῶν μνημάτων τῆς ἐδρήνησαν νεφέλαι,
Καὶ πύται μᾶλλον ἐψάλλον τὸ ἔαρ χαλιδόναι,
Αἱ τῶν πεινιῶν βόσκουσιν τὰς ἡκούσαν ἀγέλας!

Ποτάμιε χαμαζόμενος ἡ νάστις τοῦ Αἰγαίου
Ἀπυλὸν εἶεν εἰς αὐτὸν τὸν ἔρηκτον λιμένα,
Καὶ εἰς τὰ σκοπὰ ἦκουσε θαρίου ἐρημικοῦ
Φονῆς, καὶ εἶδε φάσματα στραγίον δειπασμένα!

Τοιαύτη φεῖ! καὶ τῶν θινῶν ἡ μοῖρα! καὶ τὸ πνεῦμα
Μάτην ἔπει τὴν κλεισθὲν νῆα εἰς τῶν πραγμάτων!
Ὅμοίως ἐμαλέπησε τὸ τοῦ Εὐρείου βῆμα
Συνεῖδα τὸ μυστήριον ἐκείνων τῶν κυκλάων;

Πλὴν καὶ ἦν ὦρεν εἰς τὸ φῶς ἐπλάκων τῆς σελήνης
Τὸ βῆμα καὶ τῆς μεσότης τὴν μελέτην, ἡ ψυχὴ μου
Μυστηριώδεις διλήπτρον ἡσθάνετο ἐρήνης
Πρὸ τῶν ἀστέρων, τῶν ἀκτῶν, τῶν λόφων τῆς ἐρήμου.

Ἐρέτρια! ὦ σαβαστὸν ἐλευθερίας θῦμα,
Ἀνίος! ἡ μήτηρ σου Ἑλλάς, καὶ οὐ ἐξύπνα ἦδη
Ἀπαύρῃται σου τὰς ἀκτὰς τὸ τοῦ Αἰγαίου κύμα,
Κ' ἡ αὖρε εἰς τὴν λήραν μου μελᾷται εὐθύμους διδοί.

Καὶ πρώτῃ αὕτῃ χειρὶ τὸ ἄστρον σου τὸ νέον,
Ἐκ τῶν πρασίμων λόφων σου προεβίβων, καὶ πύχνης
Μέλλοντος σέλας ἱερὸν σκορπίζον καὶ ὠραῖον!
Τὸ ἐπεδύλαπει ἡ πατρὶς καὶ τέρπει ἰνδομύχνης.

Ὅς νύμφαι ἐκείνησι αἱ νῆες τῶν Ψαρείων
Εἰς τὰς ἀκτὰς σου προσεβλήθ' ἐύρισκοντο ξενίαν,
Κ' ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν πάλ' Ἐρετρίων
Ἰδρύουν συνταγματικὴν καὶ νέαν πολιτείαν.

Ψαρκεῖοι, αἱ ἀγωνίαι σας ἦσαν λαμπραὶ, μεγάλοι,
Ὅς μέγας ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς ἀνεγέρσεώς μας
Πρὸς τὰ τοσαῦτα τρέπαια τῶν θαλασσοῦν μας πάλαι
Τὸ στέθος κ' ὑπερήφανος ὑψόψ' ὁ λογιζαίς μας!

Ἀφοῦ τὴν φίλην νῆσον σας ὑπὲρ ἐλευθερίας
Ἐχάσκατε ἐμαίκετα φερέτικοι, θλιμμένοι,
Πλήρη; ἑλπίδος ἀγαθῆς ἡ γῆ τῆς Ἐρετρίας
Ἀπὸ σᾶς νέαν καλλονὴν καὶ ὄλβον περιμένει.

Ὅ! χαίρετε οἱ βίψαντες τοὺς πρώτους θεμελίους
Κ' ἰδρύσαντες τῆς Πίστης τοὺς εἰκούς καὶ τῶν Φωτῶν.
Ἀρχὴν ποιεῖτε πρὸς σκοποὺς μονίμους καὶ ἀγίους,
Αἰεὶ πρέπει τὸν Θεὸν νὰ εὐλογῶμεν πρώτον.

X. A. HARMENISHS.

(*) Ἐντοκῶθα συνέβη προφανὲς ἱστορικὴ λήθη· ἡ Ἐρέτρια εἶχαν ἀναλάβει ἐκ τῆς Μηδικῆς καταστραφῆς, καὶ τρέφει αὐτῆς ἀποικιστὰς εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, καὶ ἐξηκολούθη ἀναλίσκουσθαι καὶ ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπαχθῆς. (Σημείωσις τοῦ 1856).